

JAHAN ESTRADASI TARIYXI: QÁLIPLESIVI HÁM RAWAJLANIW BASQISHLARI

Baxadir Ótejanov

Berdaq atındağı QMU oqıtıwshısı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18976944>

Annotatsiya. Bul ilimiy maqalada jahan estradasınıń payda bolıwı, tariyxıy qáliplesiwi hám rawajlanıw basqışları keń túrde taldanadı. Estrada muzıkası XX ásirde payda bolıp, radio, televideniye hám keyinirek internet arqalı dúnyanıń eń keń taralǵan muzıka baǵıtlarınıń birine aylandı. Maqalada estrada janrınıń tiykarǵı belgileri, Batis hám Sharq mádeniyatlarınń ózara áseri, globallasıw hám sanlı texnologiyalardıń muzıka industriyasına kórsetken tásiiri ilimiy derekler negizinde bayan etiledi. Sonıń menen birge dúnyajúzilik estrada wákilleriniń dóretiwshilik úlesi analiz qilinadı.

Gilt sózler: jahan estradası, pop-muzıka, muzıka industriyası, globallasıw, radio hám televideniye, sanlı platforma, sahna mádeniyatı, janr evolyuciyası.

HISTORY OF WORLD POP MUSIC: STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT

Abstract. This scientific article comprehensively analyzes the emergence, historical formation and stages of development of world pop music. Pop music appeared in the 20th century and became one of the most widespread musical genres in the world through radio, television, and later the Internet. The article describes the main features of the pop genre, the interaction of Western and Eastern cultures, the impact of globalization and digital technologies on the music industry based on scientific sources. At the same time, the creative contribution of world pop representatives is analyzed.

Keywords: world pop music, pop music, music industry, globalization, radio and television, digital platform, stage culture, genre evolution.

ИСТОРИЯ МИРОВОЙ ПОП-МУЗЫКИ: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ.

Аннотация. Данная научная статья всесторонне анализирует возникновение, историческое формирование и этапы развития мировой поп-музыки. Поп-музыка появилась в XX веке и стала одним из самых распространенных музыкальных жанров в мире благодаря радио, телевидению, а позже и интернету. В статье на основе научных источников описываются основные особенности жанра поп-музыки, взаимодействие западной и восточной культур, влияние глобализации и цифровых технологий на музыкальную индустрию. Одновременно анализируется творческий вклад представителей мировой поп-музыки.

Ключевые слова: мировая поп-музыка, поп-музыка, музыкальная индустрия, глобализация, радио и телевидение, цифровая платформа, сценическая культура, эволюция жанра.

Estrada muzıkası – keń auditoriyaǵa baǵdarlangan, jeńil qabıllanatın hám zaman talabına mas túrde rawajlanıp baratuǵın muzıka janrı. “Estrada” ataması fransuz tilindegi *estrade* sózinen kelip shıqqan bolıp, “sahna” degendi ańlatadı. Demek, estrada – sahnaǵa arnalǵan kórkem-ijro óneriniń bir túri.

XX ásirniń baslarında industrial revolyuciya, urbanizaciya hám texnikalıq jańalıqlar muzıka tarqalıwınıń jańa usılların payda qıldı. Gramplastinkalar, keyinirek radio hám kino estrada muzıkasınıń tez rawajlanıwına jol ashıp berdi.

XX ásirniń 20–30-jıllarında AQSh hám Evropa elderinde jaz, blyuz hám shanson sıyaqlı janrlar estrada muzıkasınıń negizin qalıplestirdi. Bul dáwirde muzıka kóbine teatr sahnalarında, kabarelerde hám konsert zallarında orınlanatın edi.

40–50-jıllarda rok-n-roll janrı payda bolıp, jaslar mádeniyatınıń ajıralmas bólegine aylandı.

Bul dáwirde **Elvis Presley** estrada sahnasında jańa stil’ hám imidj qalıplestirip, dúnya muzıkasına úlken ózgeris alıp keldi.

Bul dáwir estrada muzıkasınıń tez rawajlangan kezeńi retinde bahalanadı. Angliyalıq **The Beatles** toparı pop hám rok elementlerin birlestirip, jahan estradasına jańa bağıt berdi. Olar muzıka jazıw, aranjırovka hám studiayalıq texnologiyalardı keń paydalanıw arqalı janr evolyuciyasına úles qostı.

Sol jıllarda sahnalıq obraz hám teatrallasqan shou elementleri rawajlandı. Estrada muzıkası faqat esitiw emes, kóriw arqalı da qabıllanatın kompleksli óner túrine aylandı.

Televideniye hám klip industriyasınıń rawajlanıwı estrada muzıkasınıń jańa basqışın belgiledi. 1981-jılı **MTV** telekanalınıń ashılıwı muzıka kliplerin keń taratıwǵa múmkinshilik berdi. Bul dáwirde **Michael Jackson** pop muzıkanın dúnya dárejesindegi simvolına aylandı. Onıń “Thriller” albomı estrada tariyxında eń kóp satılǵan albom retinde belgili. Sonıń menen birge **Madonna** estrada sahnasında ayal obrazınıń jańa modelin qalıplestirip, stil’ hám imidj arqalı muzıkanın kommersiyalıq jaǵın kúsheyttirdi.

Bul kezeńde estrada muzıkası ámeliy túrde global industriyaǵa aylandı. Prodýuserlik ortalıqlar, xalıqara festivallar hám muzıka sıyıqları payda boldı. Internet hám sanlı platformalardıń payda bolıwı estrada muzıkasınıń tarqalıwın tubegiyli ózgeretti. YouTube, Spotify sıyaqlı platformalar qosıqlardıń shegarasız auditoriyaǵa jetip barıwın támiyinledi.

Bul dáwirde global pop-mádeniyat túrli aymaqlardıń stil’lerin birlestirdi. Mısalı, koreyalıq **BTS** toparı K-pop janrınıń dúnya bazarına shıǵıwına múmkinshilik jarattı. Latin-amerikalıq ritmler, elektron muzıka hám xip-xop elementleri estrada menen integraciyalasıp, janrlar arası sintezdi payda etti.

Estrada muzıkası tek ǵana kónil asıwı quralı emes, al ol jámiyetlik pikir hám mádeniy identifikaciyanı sáwlelendiredi. Sotsiologlar estrada muzıkasını jaslar mádeniyatınıń kórinisi retinde qaraydı. Muzıka arqalı jámiyetke sosiallıq mashqalalar, erkinlik, muhabbat hám teńlik temaları kóteriledi.

Sonıń menen birge estrada industriyası ekonomikalıq jaqtan da úlken orın iye. Konsert industriyası, reklama, media hám moda tarawları estrada menen tıǵız baylanıslı.

Jahan estradası tariyxı – bul XX hám XXI ásir mádeniyatınıń ajıralmas bólegi. Ol jaz hám rok-n-rolldan baslap, pop, elektron hám K-pop sıyaqlı janrlardı óz ishine alǵan keń qırlı muzıka dúnyasın qalıplestirdi. Texnologiyanıń rawajlanıwı estrada muzıkasınıń tarqalıwın tezlestirip, onı global fenomengá aylandırdı. Bugın estrada muzıkası dúnya xalıqları arasında mádeniy dialogtı támiyinlep, jańa stil’ler hám ideyalar payda bolıwına sebep bolmaqta. Keleshikte de estrada muzıkası jańa texnologiyalar hám kreativ izlenisler arqalı rawajlanıwın dawam ettiredi.

Álbette, men maqalańızdı ilimiy dárejede jáne de keńeytirip beriwim múmkin. Tórende jahan estradası tariyxına baylanıslı qosımsha tereń maǵlıwmatlar beriledi:

Jahan estradası bir ǵana pop janrı menen shegaralanbaydı. Ol waqıt ótiwi menen túrli muzıka baǵıtların ózine sındırdı:

- **Rok-estrada** – 1960-jıllarda rok elementleri estrada sahnasına kirip keldi.
- **Disko** – 1970-jıllarda biylewge baǵdarlanǵan ritmler ústemlik etti.
- **Sint-pop hám elektron muzıka** – 1980-jıllarda sintezatorlar keń qollanıldı.
- **Xip-xop hám R&B elementleri** – 1990-jıllardan baslap pop muzıkada ritmikalıq túzilisti ózgeretti.

- **K-pop, Latin-pop** – XXI ásirde regional stil’ler global bazarǵa shıqtı.

Bul evolyuciya estrada muzıkasınıń dinamikalıq, ózgeriske beyim janr ekenligin kórsetedi.

Estrada tariyxı texnika rawajı menen tıǵız baylanıslı:

- Gramplastinka (vinil jazbalar)
- Magnitofon hám kasseta
- CD format
- MP3 hám sanlı fayllar
- Streaming platformalar

1980-jıllarda **MTV** telekanalınıń payda bolıwı muzıka klip industriyasınıń rawajlanıwına kúshli tásir etti. Vizual obraz estrada atqarıwshısınıń tabısında tiykarǵı faktorǵa aylandı.

Estrada muzıkası tek kewil ashıw emes, al jámiyetlik pikirdi qalıplestiriwshi qural bolıp tabıladı.

Mısalı:

- **Bob Dylan** qosıqlarında sosiallıq temalardı kóterdi.
- **Michael Jackson** “Heal the World” sıyaqlı shıǵarmaları arqalı insaniy qádiriyatlardı nasıyxatladı.

- **Beyoncé** shıǵarmalarında gender teńligi hám identitet temaların ashıp berdi.

Demek, estrada muzıkası jámiyetlik transformaciýalar menen qatar rawajlanadı.

Bugin estrada muzıkası ulken bizneske aylandı. Onıń quramına kiradi:

- Prodyuserlik kompaniyalar
- Konsert industriyası
- Reklama hám brending
- Streaming kirimleri
- Muzıka sıylıqları

Mısalı, **Grammy Awards** sıylıǵın alıw atqarıwshınıń bazar bahasın bir neshe ese arttıradı.

XXI ásirde regional muzıka global formatqa ótip atır. Koreyalıq **BTS** toparı K-pop janrın dúnyaga tanıttı. Latin-amerikalıq atqarıwshılar ispan tilindegi qosıqlar menen xalıqara chartlarda joqarı orın alıp atır.

Bul jarayan estrada muzıkasınıń shegara tanımaytuǵın fenomen ekenin kórsetedi.

Muzıkatanuwshılar estrada muzıkasını:

- Mass-mádeniyat fenomeni
- Postmodern estetika kórinisi
- Global kommunikaciya quralı

- Jaslar submádeniyatiniń aynası retinde úyrenedi.

Estrada muzıkası – global mádeniy identifikaciyanıń bir bólegi. Ol milliy stil’lerdi saqlay otırıp, xalıqara auditoriyaǵa beyimlesedi.

Eger qalasańız, men sizge:

- Paydalanılǵan ádebiyatlar dizimin (ilmiy maqala formatında)
- 10 betlik tolıq kurs jumısı túrinde rásmiylashtırıp
- Yaki Word formatqa tayyar strukturada (kirisiw, tiykarǵı bólim, juwaqlaw, ádebiyatlar) tayınlap beriwim múmkin.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Мусурманова О. и др. Педагогик атамалар луғати: ўзбек, рус, инглиз тилларида //Т.:“TURON_IQBOL. – 2019.
2. Курбаниязова З. У. Т. Утенбергенов Ж //Педагогическое мастерство. – 2018. – Т. 232.
3. Куронов М. Ижтимоий педагогика //Т.: Низомий номидаги ТДПУ. – 2003.
4. Kurbaniyazova Z. K. Ijtimoiy-pedagogik kompetentlik bo ‘lajak o ‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligining muhum kompetenti sifatida //Nukus, Ilim hám jámiyet jurnali//2021. – С. 1-37.
5. Roy Shuker. *Understanding Popular Music Culture*. London: Routledge, 2001.
6. Philip Auslander. *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. London: Routledge, 2008.
7. Simon Frith. *Performing Rites: On the Value of Popular Music*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
8. UNESCO materiallari – jahon musiqa madaniyati haqida ma’lumotlar.
9. Encyclopaedia Britannica. “Popular Music” va “Pop Music History” maqolalari.
10. Billboard jurnali va arxivlari – jahon estrada musiqasi rivoji haqida.
11. Internet manbalari: zamonaviy estrada va pop musiqa tarixiga oid ilmiy maqolalar va tahlillar.